

ІННОВАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЕФЕКТИВНОГО ПРОЄКТНО ОРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. В статті досліджуються наукові засади поняття інноваційної безпеки як невід'ємної складової економічної безпеки підприємства. Проведено аналіз сучасного стану інноваційних процесів, та перспектив інноваційного розвитку підприємств.

Ключові слова: інновації, інноваційна безпека, економічна безпека, науково-технічний розвиток, інноваційні проекти

Вступ. Стабільне економічне зростання у всіх галузях економіки будь якої країни напряму залежить від динаміки та рівня розвитку інноваційної сфери, наукомістких галузей та технологій. Забезпечення стрімкого та динамічного економічного розвитку потребує відповідного рівня технічного, технологічного, наукового, кадрового забезпечення, необхідного для розробки та запровадження нових інноваційних проєктів та відповідного захисту наукової, інноваційної, інтелектуальної та інформаційної власності підприємств та їх розробок, що є питаннями інноваційної безпеки, як складової економічної безпеки підприємств.

Над напрямком інноваційного розвитку, державного регулювання інноваційної діяльності, основ та механізмів її функціонування, впливу інноваційної діяльності на рівень, темпи та механізм економічного зростання, рівень економічної безпеки діяльності підприємств та економіки країн в цілому працювала велика кількість видатних вітчизняних та закордонних вчених: І. Ансофф, І.Бінько, В.М. Гриньова, Л.К. Гитман, Б.М. Данилишин, Дж. Джонк, М.П.Денисенко, М.Д. Еклунд, В.Зомбарт, О.А. Кириченко, М.М. Ермошенко, М.Д. Крондратьєв, А.К. Кінах, П. Портер, А.А. Томпсон, А.І. Сухоруков, В.П. Семиноженко, О.О.Олейніков, М. Фрідмен, В.Г. Федоренко, Ф. Хайек, Й.Шумпетер.

Разом з тим незважаючи на велику кількість досліджень та публікацій, питання інноваційної безпеки як складової економічної безпеки сучасного інноваційного розвитку підприємств не мають достатнього глибокого дослідження та висвітлення, та є перспективним і актуальним напрямком для подальшої науково дослідної діяльності.

Постановка завдання. Дослідження теоретичних засад формування та сутності інноваційної безпеки як складової економічної безпеки, та аналізу сучасного стану інноваційного розвитку підприємств.

Результати. Питання «інновацій», інноваційного розвитку підприємств в останні роки набуло нового важливого значення оскільки сьогодні в це поняття вкладається нова філософія розвитку економіки будь якої країни та підприємств що формують цю економіку. При цьому поняття інновації в сучасних економічних умовах роботи підприємства повинно розглядатися під новим кутом зору, як і будь які процеси чи зміни що приводять до активності і динаміки розвитку і несуть в собі суттєві як позитивні фактори розвитку так і загрози та небезпеки. В сучасному розвитку науки інноваційна безпека підприємства та її забезпечення розглядається як невід'ємна частина системи економічної безпеки підприємства.

На сьогодні, стан інноваційної безпеки є балансом результативності що планується досягнути при запровадженні інноваційного проекту, та загроз та небезпеки пов'язаних з науково технічними розробками, станом технологій та технологічним рівнем на якому знаходиться підприємство та його готовністю до втілення таких розробок та технологій. На думку А.І. Сухорукова, та О.О. Олейнікова використання науково технологічного потенціалу має розглядатися з позицій інноваційної безпеки. Технологічне відставання країни накопичується тривалий час, але дається взнаки в критичний момент. Для України цей момент настав зі вступом в СОТ оскільки вітчизняним виробникам доведеться конкурувати з провідними інноваційно – орієнтованими транснаціональними корпораціями світу.

Так, сучасними загрозами інноваційної безпеки України є:

- недостатній рівень фінансування наукового - технічних робіт (НТР);
- слабкий розвиток інфраструктури трансферу технологій;
- зниження експорту та зростання імпорту наукоємких товарів;
- слабкий рівень інформатизації інноваційної сфери;
- недосконала стимулююча та податкова політика держави.
- повільний розвиток ефективних форм інноваційної діяльності.[1]

За іншими науковими визначеннями: інновації, інноваційна безпека є однією з основ економічної безпеки підприємства. Під інноваційною безпекою підприємства розуміють послідовну, заплановану, цілеспрямовану, комплекту діяльність підприємства щодо зміни кожного з елементів бізнесу певного підприємства, викликану попитом, обумовлену науково технічним прогресом і спрямовану на діючу організаційну структуру, технологічні процеси, стиль і методи управління продукцією що випускається, джерела сировини та матеріалів, ринки збуту, документообіг та інше. [2] За дослідження Краснощоквої Ю.В. в інноваційній безпеці вирішальною умовою є дотримання та реалізація інтересів підприємства, а така безпека безпосередньо спрямована на формування необхідних та достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій: продуктових, технологічних, економічних, організаційних та соціальних з метою розроблення та впровадження конкурентоспроможності продукції й технології на рівні світових стандартів.[3]

В основі поняття інноваційної безпеки є термін «інновація». Поняття «інновацій» в сучасній науковій літературі має значну кількість багатомірних визначень та інтерпретацій що узагальнюючи можна визначити як: перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, який втілюється у нових продуктах чи технологіях. Інноваційний продукт має вищий технологічний рівень, нові споживчі якості товару або послуги порівняно з продуктами попереднього покоління. Своїй появі як науковому визначенню термін «інновація» завдячує відомому австро-американському економісту Й. Шумпетеру. Термін «інновація» використовувався ним для пояснення механізму підприємницьких циклів визначаючи їх як «нову функцію виробництва» і пропонуючи їх диверсифікацію за об'єктами втілення.[4] Ці наукові дослідження стали підґрунтям для подальшого значного кроку: виходу на практичні практичних рекомендації щодо втілення принципів інноваційного розвитку у господарській, виробничій діяльності підприємств, та відкриття Й. Шумпетером системної природи інновацій, їх статико-динамічного дуалізму.

З одного боку інновація як статичне явище - це конкретний результат діяльності мікро рівня, кінцевий етап науково-виробничого циклу. Його виробниче впровадження призводить до зміни одного чи кількох продуктивно - технологічних параметрів, і зважаючи на компліментарність факторів виробництва стає каталізатором похідних (індукованих) нововведень. А з іншого - інновації є безперервним циклічним процесом, що періодично запускає механізм «творчого

руйнування» наявної економічної дійсності. Це призводить до необхідності системного погляду на інновації та зв'язку макро та мікро економічного рівня інновацій.[5] Існують різні точки зору на визначення поняття інновацій залежно від об'єкта та предмета самого дослідження. Так, Б. Твіст визначає інновацію як процес, у якому винахід або ідея набувають економічного змісту. Ф. Ніксон вважає, що інновація це сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, що спричиняють появу нових товарів, поліпшення промислових процесів та устаткування.[6] Визначну роль у інноваційному розвитку суспільства відіграє науково-технічний прогрес – як фактор економічного росту. «Науково-технічний прогрес – суттєвий фактор виробництва продукції що забезпечується за рахунок вдосконалення засобів виробництва та технологічної бази, відкриття наукою нових закономірностей, явищ та характеристик оточуючого світу, підвищення продуктивності праці».[7]

Основою інноваційного процесу є створення та освоєння нових технологій, що створюються на основі фундаментальних досліджень .

Модель інноваційного процесу включає: фундаментальні дослідження; прикладні дослідження; розробку та проектування; освоєння; промислове виробництво; маркетинг; збут.[8]

Інноваційна безпека за своєю структурою має три основні групи ризиків (загроз та небезпек) які можна класифікувати наступним чином:

Технологічні ризики – ризики пов'язані з вірогідністю отримання кінцевих наукових результатів, своєчасністю, безпекою та перспективністю проведених робіт та отриманих результатів, відповідністю сучасному технологічному обладнанню до прийняття та запуску у промислове виробництво отриманих розробок та зразків.

Ринкові ризики – ризики пов'язані з готовністю ринкового середовища на який вийде підприємство з інноваційною розробкою до прийняття цієї інновації, наявність прихованого попиту чи очікування ринку, розробок конкурентів і т. ін.

Проектні ризики – ризики пов'язані безпосередньо з плануванням, розробкою та запровадженням інноваційного проекту, його вартістю, терміном, якістю виконання та цінністю отриманого результату.

Сучасний стан інноваційної безпеки в Україні характеризується багатьма показниками першочерговими серед яких є: стан наукової, науково-технічної бази, науково-дослідних інститутів, лабораторій та організацій; стан вищої наукової освіти; показники кількості наукових та науково-технічних розробок та цінність цих розробок та їх відповідність потребам часу, науково-технічному прогресу та розвитку світової наукової думки; показники впровадження інновацій на промислових підприємствах в тому числі впровадження нових технологічних процесів, безвідходних та ресурсозберігаючих технологій, патентування, продаж та купівля винаходів та розробок вітчизняних вчених на міжнародному ринку інтелектуальної власності. За період з 2000 по 2010 роки питома вага підприємств що впроваджують інноваційні проекти серед загальної кількості промислових підприємств зменшилася на 22 % з 14,8 % до 11,5 %. Зменшення проходило поетапно незначними коливаннями. Значною мірою кількість таких підприємств почала зменшуватися починаючи з 2003 року. При цьому при динамічному зменшенні у 2009 році до 10,7% у 2010 році цей відсоток дещо збільшився та досяг 11,5% тобто рівня 2003, та 2007 років. При цьому питома вага реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової у період з 2001 по 2010 роки також знизилася на 44%. Так, станом на 1.01.2011 реалізована інноваційна продукція в обсязі промислової займає лише 3,8%. Основними напрямком інноваційної діяльності за період 2000-2010 років (рис.1) було створення інноваційних видів продукції (73 % з загальної кількості одиниць), на другому місці за сумарними натуральними показниками виступають освоєння нових технологічних процесів 15%.

Таблиця 1

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

роки	Питома вага підприємств що впроваджують інновації %	Впроваджено нових технологічних процесів. (процесів)	В точу числі маловідходні, ресурсо зберігаючі технології та інновації	Освоено вироб-во інноваційних видів продукції найменувань	З них нових видів техніки	Реалізована інноваційна продукція в обсязі промислової, %
2000	14,8	1403	430	15323	631	-
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
		17130	6240	84673	7626	

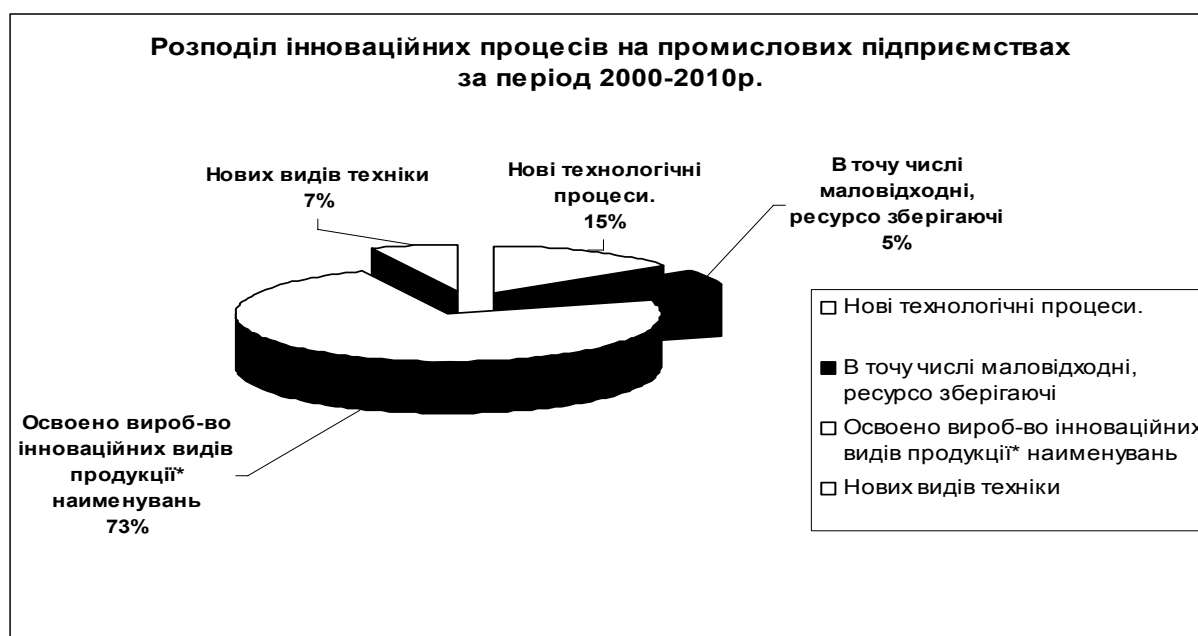

Рис. 1. Розподіл інноваційних процесів на промислових підприємствах за період 2000-2010 року. (за даними Держкомстат)

Освоєння нових видів техніки за даний період склало лише 7226 одиниць (7%). Найменше уваги за напрямками інноваційної діяльності у нашій країні за період 2000-

2010 року приділялося розробці та втіленню безвідходних ресурсозберігаючих технологій. Всього обсяг виконаних наукових та науково - технічних робіт у фактичних цінах у період з 1996 року по 2010 рік виріс з 1111,7 млн. грн. до 9867,11млн. грн. у 2010 році, проте питома вага обсягу виконаних науково технічних робіт у ВВП України у період з 1996 року впала на 51%, з 1,36% у 1996 році до 0,9 відсотка у 2010 році.

Таблиця 2

Обсяг виконаних наукових та науково - технічних робіт

роки	Всього у фактичних цінах	В тому числі, млн. грн.				Питома вага обсягу виконаних науково-технічних робіт у ВВП %
		фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження	розробки	Науково-технічні послуги	
1996	1111,7	140,6	321,6	606,9	42,6	1,36
1997	1263,4	188,5	309,2	693,7	72	1,35
1998	1269	205,5	297,5	682,8	83,2	1,24
1999	1578,2	220,5	330,4	918,6	108,7	1,21
2000	1978,4	266,6	436,7	1106,3	168,8	1,16
2001	2275	353,3	304,9	1371,2	299,6	1,11
2002	2496,8	424,2	343,6	1386,6'	341,7	1,11
2003	3319,8	491,2	429,8	1900,2	498,6	1,24
2004	412,4	629,7	573,7	2214	695	1,19
2005	4818,6	902,1	708,9	2406,9	800,7	1,09
2006	5354,6	1141	841,5	2741,6	630,5	0,98
2007	6700,7	1504	1132,6	3303,1	761	0,93
2008	8538,9	1927,4	1545,7	4088,2	977,7	0,9
2009	8653,7	1916,6	1412	4215,9	1109,2	0,95
2010	9867,1	2188,4	1617,1	5037	1024,6	0,9
Всього	59638,3	12499,6	9346,5	28384,4	7307,4	

Так у 2010 році в Валовому Національному продукті питома вага обсягу виконаних науково технічних робіт складає менше 1 % (0,9). За такого стану про ріст наукоємності вітчизняного виробництва та продукції мова йти не може. За період з 1996 року значно змінилася структура витрат на інноваційну діяльність та наукові розробки. Так, у 1996 році на фундаментальні дослідження припадало 13%, на прикладні дослідження 29% на розробки 55% та на науково-технічні послуги 0,4% від загального об'єму витрат на наукову інноваційну діяльність. У 2010 році на проведення фундаментальних досліджень було витрачено 22%, на проведення прикладних досліджень 16%, на розробки 51% а на науково-технічні послуги 10%. Головну роль у підвищенні рівня інноваційної безпеки, проведенні глибоких наукових досліджень та розробки нових технологій загальної цінності повинна мати держава, яка на жаль на протязі останніх 15 років мало інвестує в розвиток інноваційної діяльності, та підвищення рівня інноваційної безпеки вітчизняних підприємств.

Висновки. Забезпечення сталого інноваційного розвитку є однією з цілей безпеки науково технічного прогресу та економічної безпеки підприємств. Інноваційна безпека полягає у забезпеченні високого рівня безпеки сталого інноваційного та науково технічного розвитку підприємств. Надзвичайно актуальним є питання інноваційної безпеки з точки зору захисту інтелектуальної власності, результатів наукових розробок досліджень та промислових зразків оскільки результати інноваційної діяльності підприємства не є достатньо захищеними з точки зору економічної безпеки, права та власності.

Література

1. Сухоруков А.І. Олейніков О.О. // Науково-технологічний потенціал ті інноваційна безпека України. / Електронний ресурс./ Режим доступу: <http://inventture.com.ua/main/analytics/security/invsecurity>
2. Максимова Т.С. Формування інноваційної політики підприємства/ Т.С. Максимова, О.В. Філімонова, К.В. Лиштван// Економічний вісник Донбасу.-2010.- № 2(20)-с.181-183
3. Краснощокова Ю.В. Інноваційна безпека підприємства як запорука конкурентоспроможності в умовах інтеграції (електронний ресурс)/Ю.В. Краснощокова// Управління розвитком.-2011.-№4(101)- с.177-178. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/upros/2011_4/u1104kr4.pdf
4. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. М.: Прогресс, 1982
5. Кириченко О.А. Инвестування: підручник/ О.А. Кириченко, С.А. Єрохін. -К.: Знання 2009р.-573с.
6. Федоренко В. Г. Інвестиційний менеджмент. —К: МАУП, 1999.
7. Авраменко С. Новые формы инвестиций в условиях переходной экономики// Экономист.1999. №3
8. Йохна М.А., Стадник В.В. Економіка і організація інноваційної діяльності./ навч. посібник .- К. Видавничий центр «Академія», 2005.-400с.

Summary. In the article researched scientific basis of innovative security as an integral part of economic safety of the enterprise. Conducted an analysis of the current state of innovation processes and prospects of innovational development of modern Ukrainian enterprises.

Keywords: innovation, innovation, security, security economic scientific and technological development, innovation projects.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2012